

Personcentrering inom arbetsterapi

– Så bidrar arbetsterapeuter till personcentrerad hälso- och sjukvård

SVERIGES
ARBETSTERAPEUTER

Introduktion

Ända sedan arbetsterapiens vagga har personens egen syn på sin situation varit en kärna i arbetsterapeuters förståelse för kopplingen mellan meningsfull aktivitet och hälsa. Arbetsterapeuters professionsutövning utgår med andra ord från de aktiviteter som är viktiga för varje person. Det förutsätter ett personcentrerat förhållningssätt och arbetssätt som utgår från varje människas upplevelser och erfarenhet av sin omvärld med respekt för varje persons kunskap, värderingar, önskemål och självbestämmande.

Personcentrerat förhållningssätt och arbetssätt

Svensk hälso- och sjukvård genomgår ett paradigmskifte i och med omställningen till god och nära vård. För att kunna skapa förutsättningar för god och nära vård behöver en tillgänglig och personcentrerad hälso- och sjukvård främjas och utvecklas. Detta kräver både ett personcentrerat förhållningssätt och en tillämpning av det förhållningssättet i praktiken, ett så kallat personcentrerat arbetssätt.

Ett *personcentrerat förhållningssätt* handlar om etiken i att vara och göra med och för andra personer. Detta innebär ett synsätt där människor ses som beroende av varandra och därmed ömsesidigt ska bemöta varandra som värdiga och kapabla personer. Att fullt ut tillämpa ett personcentrerat arbetssätt kräver en kulturförändring där ett personcentrerat förhållningssätt genomsyrar alla organisatoriska nivåer. Det innebär att personcentrerad berör såväl enskilda

möten som teamarbete och ledarskap. I möten inom hälso- och sjukvården handlar ett *personcentrerat arbetssätt* om att i partnerskap forma insatserna utifrån varje persons situation, bland annat genom en gemensam strävan efter att förstå vad som är ett meningsfullt liv och hur det ska uppnås. Ett sådant partnerskap handlar om att alla parter känner sig tagna på allvar, lyssnade på, bekräftade och erkända som personer. Det handlar också om att komma överens om och dokumentera mål och insatser samt på vilket sätt teamet ska arbeta tillsammans för att nå uppsatta mål.

I ett personcentrerat team ses personen som tar del av vård och omsorg samt deras närstående som jämlika partners i teamet. För att säkerställa att kärnan i det som är meningsfullt för personen kommer alla berörda till del tillämpas en gemensam dokumentation. Dokumentation av personcentrerad vård beskrivs som ett säkerställande av partnerskapet och ska utöver berättelser om vad som är ett meningsfullt liv beskriva personens resurser och behov samt innefatta en tydlig plan för vad som ska göras och när samt vem som ansvarar för vad.

Så kan arbetsterapeuter bidra till personcentrerad hälso- och sjukvård

Samarbete både inom team på en arbetsplats samt mellan team i olika organisationer behöver utvecklas för att möjliggöra ett personcentrerat arbetssätt. För arbetsterapeuter handlar det om att bli medvetna om vad den egna professionen kan tillföra till det personcentrerade teamet och hur teamarbetet på så sätt berikas. Till exempel kan arbetsterapeuters

kunskap om människors individuella och omgivningsrelaterade förutsättningar för aktivitet och hälsa bidra med en förståelse för hur varje persons resurser kan tas tillvara på i hälso- och sjukvård eller vid egenvård.

Professionens fokus på sambandet mellan meningsfull aktivitet och hälsa kan driva omställningen till god och nära vård genom att skapa förståelse för att människor kan behöva olika insatser för att vara delaktiga i såväl arbetsterapi som annan hälso- och sjukvård liksom i vardagliga aktiviteter. Arbetsterapeuters kunskap om att matcha aktiviteter efter varje persons förmåga kan också bidra till att uppnå både hög kvalitet och säkerhet i insatserna. Arbetsterapeuters yrkes-specifika kunskap kan även användas på gruppnivå i form av hälsofrämjande insatser och genom att säkerställa rätt till aktivitet och delaktighet för att förhindra behov att kontakta hälso- och sjukvård.

Personcentrering och norm-medvetenhet – en förutsättning för jämlik hälsa

Personcentrering förutsätter ett norm-medvetet förhållningssätt som innebär att arbetsterapeuten uppvisar en medvetenhet om olika sociala normer gällande aktivitet, delaktighet och hälsa samt hur normer kan bidra till diskriminering. Ett norm-medvetet förhållningssätt innebär också att arbetsterapeuten måste medvetandegöra sina egna normer och i varje unik situation förstå dem i relation till den person som får de arbetsterapeutiska insatserna i just den situationen. Ett personcentrerat förhållningssätt och arbetssätt kan bidra till att skapa förutsättningar för

en jämlik hälsa och en hållbar samhällsutveckling i enlighet med FN:s globala mål. Det kan till exempel handla om att vara öppen för att människor kan berätta om sina upplevelser, resurser och behov på flera olika sätt och att det finns olika sätt att förstå världen. En berättelse behöver inte bara vara det muntliga ordet och den slutar inte efter det första mötet. Berättelser byggs upp under hela arbetsterapi-processen, i interaktion mellan två eller flera personer, den ägs inte av en enskild person.

Verktyg som stödjer ett personcentrerat förhållnings- och arbetssätt

Det finns ett flertal arbetsterapeutiska processmodeller som kan stödja ett personcentrerat förhållnings- och arbetssätt. Det är dock viktigt att komma ihåg att modeller eller andra verktyg, såsom instrument, inte är personcentrerade i sig, det handlar om hur dessa tillämpas. Arbetsterapeuter kan komma att behöva kombinera generella och professions-specifika teoretiska och praktiska verktyg, för att identifiera resurser och behov hos personen genom att följa upp med berättande om bedömningen. På så sätt kan berättande användas vid planering, genomförande och uppföljning av arbetsterapeutiska insatser. Inom arbetsterapi är en persons görande ett viktigt verktyg som tillför berättandet något unikt jämfört med andra professioner i teamet. Genom att arbeta med görande som verktyg för att förstå vad människor väljer att göra och varför kan arbetsterapeuter bidra till teamets förståelse för vad som är meningsfullt och relevant för en person och få personen att växa till sin fulla potential.

En stor utmaning för ett personcentrerat arbetssätt inom arbetsterapi är när utredning och åtgärder ska genomföras. Ett personcentrerat arbetssätt handlar om mer än att personer som tar del av arbetsterapi väljer mellan olika förslag av interventioner. Ett personcentrerat arbetssätt kräver att arbetsterapeuten tar tillvara personens resurser genom hela arbetsterapiprocessen och bjuder in till ett gemensamt ansvar, exempelvis genom att involvera personen som tar del av arbetsterapi att hitta egna lösningar. Ett exempel på ett arbetsterapeutiskt behandlingskoncept som stödjer detta är CO-OP (Cognitive Orientation to Daily Occupational Performance Approach).

Referenser

- Bergqvist L, Häggblom Kronlöf G (2017). Kapitel 7. Mötet som ger möjligheter – arbetsterapeutens erfarenheter. I: Persson, H-I, Javinger, M, Ekman I. Personcentrerad hälso- och sjukvård-rapport från verkligheten. Stockholm: Liber.
- Dahlborg-Lyckhage, E., Lyckhage, G. & Tengelin, E. red (2015). Jämlik vård. Normmedvetna perspektiv. Lund: Studentlitteratur
- Dawson, D.R. et al. (2017). Cognitive orientation to daily occupational performance in occupational therapy: using the co-op approach to enable participation across the lifespan. Bethesda, Md: AOTA Press.

- Ekman, I. red (2020). Personcentrering inom hälso- och sjukvård. Från filosofi till praktik. Stockholm: Liber ab.
- Sveriges Arbetsterapeuter (2012). Ställnings- tagande om jämlik arbetsterapi.
- Sveriges Arbetsterapeuter (2021). Kvalitet i arbetsterapi.
- Sveriges Arbetsterapeuter (2024). Etisk kod för arbetsterapeuter.
- Sveriges Arbetsterapeuter (2024). Kompetens- beskrivningar för arbetsterapeuter.
- United Nations (2015). Global Goals for Sustainable Development.

Läs mer om personcentrerat förhållnings- och arbetssätt

- Göteborgs Universitet. Centrum för personcentrerad vård. www.gpcc.se
- Lood, Q (2020). Kapitel 8. Personcentrerad rehabilitering. I: Edvardsson, D. och Backman A. Personcentrerad omvårdnad i teori och praktik. Lund: Studentlitteratur.
- Lood, Q, Kirkevold M, Edvardsson D. (2022). Becoming part of an upwards spiral: Meanings of being person-centred in nursing homes. International Journal of Older People Nursing 17(2): e12420.
- Wolf A, Forsgren E, Björkman I, Edvardsson D, Öhlén J, University of Gothenburg Centre for Person-Centred Care. Towards State of the Science in Person-Centred Care. Acta Universitatis Gothoburgensis; 2024.

Personcentrering inom arbetsterapi – så bidrar arbetsterapeuter till personcentrerad hälso- och sjukvård

© Sveriges Arbetsterapeuter

arbetsterapeuterna.se

Foto: Mostphotos

Framtagen av Emmelie Barenfeld och Qarin Lood i samarbete med Sveriges Arbetsterapeuter 2025